

Леонтєва Л. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри військового права
Військово-юридичного інституту,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

Ус О. Р.,

слухач 2 курсу другого
(магістрського) рівня вищої освіти
Військово-юридичного інституту,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ЩОДО ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА: ПРАКТИКА КРАЇН НАТО ТА МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку українського кримінального законодавства характеризується глибокими трансформаційними процесами, пов'язаними з євроатлантичним курсом держави та необхідністю адаптації правової системи до стандартів НАТО. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення, що посягають на військове майно. Ефективність охорони військової власності безпосередньо впливає на боєздатність Збройних Сил України, рівень дисципліни у військових формуваннях та довіру суспільства до військової служби як інституту державної безпеки. Аналіз міжнародного досвіду, насамперед країн-членів НАТО, дає можливість визначити ефективні моделі кримінально-правового регулювання та окреслити шляхи їх адаптації в Україні. Попри наявність у Кримінальному кодексі України [1] розділу, присвяченого злочинам проти встановленого порядку несення військової служби (статті 401–435-1), чинне законодавство не завжди забезпечує системність і чіткість у визначенні правової природи правопорушень щодо військового майна. Основними проблемами залишаються відсутність чітких критеріїв розмежування між умисними та необережними діяннями, а також між кримінальною та дисциплінарною відповідальністю. Це ускладнює правозастосування, особливо коли пошкодження чи втрата військового майна виникають унаслідок недбалості або дії бойових факторів.

Законодавство держав - членів НАТО характеризується високим рівнем нормативної деталізації та системності правового регулювання у сфері охорони військового (оборонного) майна. Відповідні норми спрямовані на забезпечення

належного правового захисту оборонних ресурсів, підтримання військової дисципліни та запобігання протиправному використанню матеріальних засобів, що перебувають у розпорядженні збройних сил. У правовій системі Сполучених Штатів Америки питання кримінальної відповідальності військовослужбовців за посягання на військове майно врегульовано положеннями Єдиного кодексу військової юстиції (Uniform Code of Military Justice, далі - UCMJ) [2]:

- **ст. 108** передбачає покарання за умисне або необережне знищення, пошкодження, втрату чи незаконне відчуження військового майна;
 - **ст. 121** - за незаконне привласнення або крадіжку.
- Ці норми враховують службовий обов'язок, характер діяння, форму вини та вартість або стратегічне значення об'єкта посягання [3, с.18].

У **Великій Британії** (Armed Forces Act 2006) статті 25–27 встановлюють відповідальність за пошкодження, розтрату чи неправомірне використання військового майна, а також за шахрайські дії у сфері обліку. Ключовим елементом є службовий обов'язок військовослужбовця щодо охорони та цільового використання майна. У **Франції** кримінальна відповідальність за подібні діяння закріплена в **Кримінальному кодексі (Code pénal)** та **Військовому кодексі (Code de la défense)**. Зокрема, ст. 432-15 передбачає покарання за розтрату чи привласнення державного майна, ст. 433-1 - за порушення службових обов'язків при розпорядженні публічними ресурсами, а Військовий кодекс встановлює спеціальні склади злочинів щодо зберігання, транспортування та використання матеріальних засобів оборони, особливо в умовах бойових дій [4, с.185].

У **Канаді** (National Defence Act) [5] відповідальність за втрату або пошкодження військового майна встановлено ст. 117, а за порушення військової дисципліни - ст. 129. Особливістю є виокремлення недбалості як самостійного складу правопорушення, що може мати як кримінальний, так і дисциплінарний характер.

Порівняльний аналіз законодавств країн НАТО дозволяє виокремити спільні конструктивні елементи кримінальної відповідальності за правопорушення щодо військового майна:

- наявність службового обов'язку або довірених повноважень щодо охорони й обліку майна;
- чітке визначення дії чи бездіяльності, що призвела до втрати, пошкодження або незаконного використання;
- встановлення форми вини (умисел чи необережність);
- урахування матеріальних та стратегічних наслідків.

Кваліфікуючими ознаками виступають умови вчинення правопорушення (воєнний час, мобілізація), масштаб шкоди, повторність дій та характер об'єкта посягання (озброєння, техніка підвищеної небезпеки).

Таким чином, систематизація та деталізація кримінально-правових норм у країнах НАТО забезпечує ефективну охорону військового майна, диференціацію відповідальності залежно від форми вини та тяжкості наслідків, а також врахування особливих обставин воєнного часу.

В Україні кримінально-правове регулювання відповідальності за посягання на військове майно закріплено у статтях 410–414 Кримінального кодексу України, що охоплюють діяння, пов'язані з викраденням, привласненням, пошкодженням, втратою або неналежним зберіганням військової техніки, озброєння чи інших матеріальних засобів. Аналіз правозастосовної практики свідчить про наявність істотних труднощів у розмежуванні умисної та необережної форми вини, зокрема у випадках, коли діяння вчиняються під час виконання бойових (службово-бойових) завдань або в умовах безпосереднього ведення бойових дій [6]. Такі обставини зумовлюють ризик неправильної кваліфікації злочинів, що нерідко призводить до перекваліфікації вчиненого на менш тяжкі склади, без належного врахування воєнного контексту та об'єктивних факторів бойової обстановки. Водночас чинна редакція Кримінального кодексу України містить низку норм, які передбачають підвищену кримінальну відповідальність за правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану. Зокрема, частина четверта статті 411 КК України встановлює покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років за умисне знищення або пошкодження військового майна, а частина третя статті 413 КК України - позбавлення волі на строк від двох до п'яти років за втрату військового майна. Таке нормативне врегулювання свідчить про прагнення законодавця забезпечити диференціацію кримінальної відповідальності залежно від ступеня суспільної небезпечності діяння та умов його вчинення, водночас актуалізуючи необхідність удосконалення підходів до кваліфікації злочинів, пов'язаних із військовим майном, з урахуванням специфіки воєнного стану.

Отже, для підвищення ефективності охорони військового майна доцільно врахувати досвід країн НАТО та удосконалити українське законодавство шляхом:

- чіткого розмежування умисних і необережних діянь;
- законодавчого визначення поняття «військове майно» з урахуванням матеріальних, інформаційних і електронних ресурсів;
- посилення внутрішнього контролю та аудиту у військових формуваннях;
- запровадження принципу командної відповідальності;
- диференціації санкцій залежно від умов вчинення злочину.

Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності правового захисту військового майна, зміцненню дисципліни у Збройних Силах України та зростанню довіри суспільства до військової служби як складової системи державної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.10.2025).
2. UCMJ – Uniform Code of Military Justice. 2025. URL: <https://ucmj.us/>

3. Діденко Н. В. Кримінальна відповідальність за посягання на військове майно в системі права США : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 21 с.
4. Мірошниченко Г. І. Військове право держав-членів НАТО : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2021. 212 с
5. National Defence Act, R.S.C. 1985, c. N-5. Canada. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/N-5/>
6. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним законодавством України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.